

WPLYW INWESTYCJI REALIZOWANYCH PRZY UŻYCIU KREDYTÓW PREFERENCYJNYCH NA DOCHÓD ROLNICZY W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH

Nina Drejerska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Streszczenie. W artykule przedstawiono znaczenie wykorzystania inwestycyjnych kredytów preferencyjnych w skali mikroekonomicznej, czyli skutki wprowadzenia inwestycji nimi finansowanych na działalność wybranych gospodarstw, a w szczególności na uzyskiwany przez te jednostki dochód. Analiza wyników badań empirycznych została poprzedzona krótką prezentacją teoretycznych aspektów warunkujących zalety i wady stosowania tej formy wsparcia rolnictwa na poziomie poszczególnych gospodarstw. Przeprowadzone badania wykazały, że z wyjątkiem jednego roku zmniejszenia produkcji i dochodu w jednym z analizowanych gospodarstw we wszystkich badanych obiektach wystąpił znaczny wzrost tych kategorii w całym badanym okresie.

Słowa kluczowe: preferencyjny kredyt inwestycyjny, dochód rolniczy

WSTĘP

Jedną z ogólnych zasad gospodarki rynkowej jest konkurencyjność, czyli sytuacja, w której wytwórca jest w stanie rywalizować z konkurentami. W celu osiągnięcia takiego stanu rzeczy niezbędne są liczne działania mające na celu między innymi zwiększenie towarowości produkcji oraz przyspieszenie postępu biologicznego, technologicznego i ekonomicznego w produkcji rolniczej. Instrumentem stosowanym w tego typu przedsięwzięciach jest w Polsce już od wielu lat preferencyjny kredyt inwestycyjny. Refinansując określoną część oprocentowania, państwo zmniejsza koszt kredytu ponoszonego przez kredytobiorcę (obecnie zadanie to realizuje Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa). Na ten cel przeznaczane są znaczne środki publiczne, o czym świadczy bardzo duży udział tej formy wsparcia w ogólnej pomocy udzielanej za pośrednictwem ARiMR.

Do ocen wyników stosowania kredytów preferencyjnych skłania również perspektywa zaprzestania tej formy wsparcia rolnictwa na rzecz mechanizmów i rozwiązań składających się na cały system Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Większość preferencyjnych linii kredytowych, jako funkcjonujące przed akcesją, została zakwalifikowana do systemu pomocy możliwego do stosowania przez 3 lata od momentu akcesji. Warunkiem była jednak konieczność poinformowania o tym Komisji Europejskiej w ciągu pierwszych czterech miesięcy od daty przystąpienia do Unii Europejskiej. Zgłoszono w związku z tym 52 formy pomocy państwa w rolnictwie, które mogą być stosowane do 30 kwietnia 2007 r. [Biuletyn Informacyjny Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa 2005, Nr 1].

Znaczenie kredytów preferencyjnych w polskim rolnictwie można rozpatrywać z różnych punktów widzenia, uwzględniając makro- i mikroekonomiczne skutki ich zastosowania. Celem przeprowadzonych badań było sprawdzenie efektu użycia kredytu na poziomie poszczególnych gospodarstw, czyli przy zastosowaniu podejścia mikroekonomicznego, a w szczególności określenie wpływu inwestycji realizowanych przy ich użyciu na dochód rolniczy w badanych gospodarstwach.

MATERIAŁ I METODA BADAŃ

Badane gospodarstwa zostały wybrane metodą doboru celowego w ramach konsultacji z doradcami Powiatowego Zespołu Doradców Rolnych w Makowie Mazowieckim spośród gospodarstw korzystających z preferencyjnego kredytu inwestycyjnego z linii „Młody Rolnik” oraz prowadzących produkcję mleka jako główną działalność produkcyjną. Do badań wytypowano dwa gospodarstwa uznawane za bardziej rozwojowe (oznaczone symbolami A i C) oraz dwa o słabszym potencjale w tym zakresie (oznaczone symbolami B i D) w celu zbadania różnicy w możliwościach samodzielnego finansowania inwestycji. Rozgraniczenie to uzasadnione było nie tylko zasobami posiadanymi przez właścicieli poszczególnych jednostek, ale też ogólną postawą rolników wobec inwestycji. W gospodarstwach A i B przeprowadzona analiza obejmowała cztery lata ich działalności, natomiast w jednostkach oznaczonych symbolami D i C trzy lata kalendarzowe [Drejerska 2004].

Informacje przedstawione i analizowane w niniejszym opracowaniu, a dotyczące badanych jednostek pochodzą głównie z bezpośrednich wywiadów z właścicielami gospodarstw, ale również z wywiadów z doradcami z właściwych terenowo ośrodków doradztwa rolniczego, zapisów prowadzonych w ramach Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych oraz z banku spółdzielczego, który udzielił analizowanych kredytów preferencyjnych.

MIKROEKONOMICZNE ZNACZENIE KREDYTÓW PREFERENCYJNYCH

Wielu autorów wymienia znaczną liczbę argumentów uzasadniających specyficzne cechy gospodarstw rolniczych w zakresie zapotrzebowania na zewnętrzne źródła finansowania. Za Kulawikiem [2000] można wyliczyć następujące:

- gospodarstwa rolnicze są wysokokapitałochłonne w stosunku do osiągniętej sprzedaży oraz generowanej nadwyżki pieniężnej,
- aktywa posiadane i użytkowane przez rolników są niezdywersyfikowane i nieelastyczne; zdecydowana ich większość ma charakter aktywów specyficznych dla danego obiektu,
- między nabyciem i zastosowaniem nakładów a sprzedażą wytworzonej produkcji występuje duże opóźnienie.

Tym, specjalnie przeznaczonym dla rolnictwa, źródłem kapitałów obcych jest właśnie kredyt. Z mikroekonomicznego punktu widzenia ważny więc jest jego wpływ na stan finansów i efektywność gospodarowania kredytobiorcy.

Poprawa przyszłej sytuacji dochodowej rolnika w wyniku korzystania z kredytu może nastąpić przez [Kulawik 1995]:

- uzyskanie odpowiedniej skali działalności gospodarczej,
- podnoszenie efektywności gospodarstwa, np. przez substytucję nakładów w celu uzyskania obniżki kosztów, poprawę terminowości wykonywania prac, stosowanie wyższej jakości nakładów,
- ułatwienie procesu dostosowawczego gospodarstwa do zmieniających się warunków ekonomicznych,
- zapewnienie ciągłości istnienia gospodarstwa – mając dostęp do odpowiednich kredytów bez większych problemów można nabyć gospodarstwo, jego część lub wybrany składnik majątkowy albo spłacić krewnych.

W literaturze spotykamy wiele badań mających na celu sprawdzenie wpływu kredytów inwestycyjnych (także preferencyjnych) na dochody rolników [Daniłowska 1997, Jarka 1997, Kozioł i in. 1997], które potwierdziły dodatnią korelację między skorzystaniem z kredytu a zwiększeniem dochodu. Niniejszy artykuł daje odpowiedź na pytanie, czy kredyty preferencyjne faktycznie spełniają swoją rolę w mikroskali.

Jednakże, oprócz samych skutków pozytywnych, niektóre gospodarstwa rolne mogą odczuć również ograniczenia polskiego systemu kredytów preferencyjnych, polegające między innymi na [Kulawik 2000, 2003]:

- łatwiejszym dostępie do rynku kredytowego dla gospodarstw większych i silniejszych ekonomicznie wskutek preferowania przez banki rolników o ugruntowanej pozycji, posiadających dodatkowo dobre zabezpieczenia kredytowe, skutkiem czego jest redystrybucja dochodu i majątku na rzecz bogatych producentów rolnych, a nie wspomaganie realizacji dobrych pomysłów na działalność rolniczą,
- postrzeganiu przez rolników polityki rolnej jako mało wiarygodnej, nieprzejrzystej i niestabilnej, co jest przyczyną tzw. histerezy ekonomicznej, polegającej na niechęci do korzystania z kredytów bankowych nawet wówczas, gdy mają one charakter preferencyjny; mechanizm tego zjawiska przejawia się w tym, że producenci rolni nie reagują dostatecznie szybko na bodźce ekonomiczne, mimo że mogliby odnieść określone korzyści.

Są to niewątpliwie sprawy o mniejszym znaczeniu dla właścicieli gospodarstw, jednakże nie należy o nich zapominać, analizując znaczenie kredytów preferencyjnych w skali mikroekonomicznej.

ZAMIERZENIA INWESTYCYJNE REALIZOWANE PRZY UŻYCIU PREFERENCYJNEGO KREDYTU INWESTYCYJNEGO Z LINII „MŁODY ROLNIK”

Zamierzenie inwestycyjne będące przedmiotem analizy w gospodarstwie A obejmowało zakup 12 sztuk cielnych jałówek hodowlanych rasy czarno-białej z domieszką krwi holsztyńsko-fryzyjskiej od firmy zajmującej się specjalistyczną produkcją jałówek ras mlecznych. Całkowita wartość inwestycji wynosiła 60 000 zł i w 33,33% pokryta była środkami własnymi, zgromadzonymi na rachunku bankowym. Brakujący udział sfinansowano inwestycyjnym kredytem preferencyjnym z linii „Młody Rolnik”. Zdarzenie to było właściwie tylko jednym z elementów ciągłego procesu inwestycyjnego w analizowanej jednostce. Rozpoczął się on wraz z wybudowaniem nowej obory dla bydła, finansowanej również częściowo inwestycyjnym kredytem preferencyjnym z linii „Młody Rolnik”. Kolejną fazą był zakup 14 sztuk polskich jałówek hodowlanych rasy czarno-białej z domieszką krwi holsztyńsko-fryzyjskiej. Zakup ten był częściowo finansowany nieoprocentowaną pożyczką od współpracującej z rolnikiem spółdzielni mleczarskiej. Następnie modernizowano i wyposażano oborę. W ostatnim objętym analizą roku rolnik planował zakup 3 ha trwałych użytków zielonych, jednakże już po wstępnych ustaleniach sprzedający wycofał się z transakcji. Zniechęcony tym wydarzeniem właściciel gospodarstwa postanowił wyodrębnione środki przeznaczyć na inwestycje w dom mieszkalny.

Na analizowaną inwestycję w gospodarstwie B składały się następujące elementy:

- modernizacja obory,
- zakup prasy zwijającej i owijkarki,
- zakup 15 jałówek hodowlanych od firmy zajmującej się specjalistyczną produkcją jałówek ras mlecznych.

Modernizacja obory polegała na:

- dobudowaniu i wyposażeniu części obiektu przeznaczonej na zbiornik do przechowywania mleka,
- wygospodarowaniu w ramach obiektu hali udojowej,
- założeniu nowej instalacji elektrycznej i wodnej oraz kanalizacji,
- wymianie okien i drzwi,
- otynkowaniu wnętrza.

Całkowita wartość analizowanej inwestycji wynosiła 151 026 zł i została pokryta w 33,8% ze środków własnych w postaci zgromadzonych materiałów budowlanych oraz środków pieniężnych uzyskanych ze sprzedaży żywca wieprzowego. Pozostała część została sfinansowana inwestycyjnym kredytem preferencyjnym z linii „Młody Rolnik”.

Również w gospodarstwie B opisywane zdarzenie było jednym z elementów całego procesu inwestycyjnego, z tym że w tym przypadku było ono jego początkiem – pierwszą fazą w zmianie głównego kierunku produkcji z produkcji trzody chlewnej na produkcję mleka. Kolejnymi etapami były wyposażanie obory (zakup zbiornika na mleko) oraz dalsza jej modernizacja. Zakupiony w ramach inwestycji sprzęt pozwolił na korzystniejsze pozyskanie brakującej w gospodarstwie słomy z przeznaczeniem na ściółkę.

W skład planów inwestycyjnych w gospodarstwie C wchodziły modernizacja obory oraz zakup 6 jałówek hodowlanych. Na modernizację obory składały się działania obejmujące (wg uproszczonego kosztorysu): roboty ziemne, fundamenty i izolacje, ściany

zewewnętrzne i wewnętrzne, słupy i podciągi, strop, dach i pokrycie, instalacja elektryczna, tynki wewnętrzne i wykładziny ścian, roboty malarskie, stolarka drzwiowa i okienna, posadzki i podjazdy – podłoża, obróbki blacharskie i ślusarskie, wentylacja grawitacyjna, wyposażenie techniczne: doprowadzenie wody do stanowisk, nowe stanowiska (ruszty), podłda, zbiornik na mleko, uwięź, kojce dla cieląt, szambo, kanalizacja (odpływy), pozostałe roboty wykończeniowe.

Koszt modernizacji wyniósł 61 200 zł, a zakup jałówek 14 000 zł. Wkład własny właścicieli obejmował zgromadzone materiały budowlane o wartości 15 200 zł, co stanowiło 20,2% kosztów inwestycji. Pozostała część została sfinansowana preferencyjnym kredytem inwestycyjnym z linii „Młody Rolnik”.

W gospodarstwie C również mamy do czynienia z ciągłym procesem inwestycyjnym. Pierwszym przedsięwzięciem, finansowanym w ramach preferencyjnego kredytu inwestycyjnego z linii „Młody Rolnik”, był zakup prasy zwijającej i owijkarki.

Analizowane zamierzenie inwestycyjne przeprowadzone w gospodarstwie D obejmowało zakup prasy oraz 6 jałówek z prywatnych gospodarstw. Koszt wspomnianej maszyny to 34 500 zł, a jałówek 17 000 zł. Przedsięwzięcie zostało pokryte w 32,04% (co stanowiło kwotę 16 500 zł) środkami własnymi znajdującymi się na rachunku bankowym. Pozostała część została sfinansowana inwestycyjnym kredytem preferencyjnym z linii „Młody Rolnik”.

Pierwsza inwestycja realizowana w gospodarstwie D w ramach finansowania preferencyjnym kredytem inwestycyjnym obejmowała urządzenie nowo wybudowanej obory. Kolejne inwestycje były jej logicznym dalszym ciągiem. Zakupiony sprzęt zastąpił sprzedany, znacznie już zużyty i innego typu element wyposażenia, pozwolił na samodzielne przygotowywanie dobrej jakości pasz objętościowych oraz uzyskanie wystarczającej ilości słomy z przeznaczeniem na ściółkę. Zakupione jałowki natomiast wpłynęły na zwiększenie średniej wydajności mlecznej w stadzie.

WPŁYW ZREALIZOWANYCH INWESTYCJI NA DOCHÓD ROLNICZY W BADANYCH JEDNOSTKACH

Alternatywą dla wszelkich inwestycji jest zawsze próba prowadzenia dalszej działalności gospodarczej z wykorzystaniem posiadanego już wyposażenia, a w rolnictwie przy wykorzystaniu znajdujących się już w gospodarstwie inwentarza i środków trwałych. Rolnicy w badanych gospodarstwach stanęli również przed dylematem: czy zakupić nowe środki trwałe lub zwierzęta stada podstawowego, czy modernizować już istniejące obiekty, czy pozostawić je w niezmiennym stanie?

Inwestycje w gospodarstwie podejmowane są przede wszystkim po to, aby poprawić wynik ekonomiczny [Reisch, Zeddies 1995]. Ich potrzebę i trafność realizacji można ocenić, analizując spowodowany przez nie wzrost dochodu rolniczego¹. Warto więc przedstawić, jak kształtowałby się dochód osiągany przez właścicieli analizowanych obiektów, gdyby nie wprowadzili w życie swoich zamierzeń inwestycyjnych, i porównać wyniki tej symulacji z rzeczywistością osiągniętymi dochodami (tab. 1).

¹ Dochód rolniczy liczony jako suma wartości sprzedaży, spożycia domowego oraz różnicy stanu zapasów i stad pomniejszona o koszty produktów z zakupu, amortyzację, koszty najemnej siły roboczej oraz koszty majątkowe.

Tabela 1. Dochód rolniczy w kolejnych latach analizy faktycznie osiągnięty oraz dochód prognozowany w przypadku braku inwestycji w badanych gospodarstwach (w zł)
 Table 1. Farmers' income in subsequent years of analyse really achieved and predicted in case of a lack of investment in researched farms (in PLN)

Gospodarstwa	Dochód rolniczy faktycznie osiągnięty	Dochód rolniczy w przypadku niewprowadzenia inwestycji	Wzrost dochodu na skutek zrealizowanej inwestycji
	8 903,82	-44 255,84	53 159,67
A	21 624,80	-16 564,11	38 188,90
	56 318,26	13 266,18	43 052,09
	118 013,79	63 397,80	54 615,99
	12 129,48	-6 897,85	19 027,33
C	14 945,36	-6 765,73	21 711,08
	41 700,56	14 617,74	27 082,83
	14 513,29	8 058,40	6 454,88
D	16 466,07	8 941,64	7 524,43
	44 749,94	34 354,34	10 395,60

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Own calculations.

Należy przy tym pamiętać o takiej cesze inwestycji rolniczych, jaką jest ich kompleksowość, polegająca na tym, że bardzo często do zwiększenia produkcji rolniczej nie wystarcza dokonanie inwestycji tylko jednego rodzaju. Samo zbudowanie lub zmodernizowanie obory nie zapewni jeszcze dodatkowej produkcji [Manteuffel 1984].

Z inwestycją w całości wpływającą bezpośrednio na dochód rolniczy mamy do czynienia w gospodarstwie A, w którym w ramach działań inwestycyjnych zakupiono 12 sztuk jałówek (o wydajności matek minimum 6000 kg mleka w maksymalnej laktacji). Cielęta i mleko uzyskane od tych jałówek w badanym okresie w sposób kompleksowy wpłynęły na wzrost dochodu rolniczego w tej jednostce. O kierunku i stopniu natężenia procesu inwestycyjnego zdecydowano już przy wcześniejszej budowie nowej obory i całą działalność podporządkowano planom rozwoju związanym ze zwiększaniem produkcji mleka. Niezrealizowanie tej inwestycji skutkowałoby znacznym obniżeniem dochodu rolniczego osiąganego przez właściciela gospodarstwa, a nawet doprowadziłoby w dwóch pierwszych latach analizy do poniesienia strat z działalności.

W gospodarstwie B doszło do całkowitej zmiany kierunku produkcji na skutek wprowadzenia planowanych zamierzeń inwestycyjnych. Poza wymiernymi czynnikami ekonomicznymi mającymi wpływ na tę decyzję, duże znaczenie odegrało także ryzyko związane z poprzednią działalnością, a mianowicie z chowem trzody chlewnej. Właściciele gospodarstwa stwierdzili, że jest to bardzo „niepewne i nieciągłe” źródło dochodu ze względu na znaczne wahania cen i możliwości zbytu. Poza tym, mając do dyspozycji grunty o słabej jakości, uzyskiwali oni niskie plony zbóż, co wiązało się z koniecznością zakupu dość dużej ilości paszy, co przesądzało o wysokich kosztach produkcji. Wszystkie te czynniki miały wpływ na zrealizowanie analizowanej inwestycji, w związku z czym niezmiernie trudne jest określenie, jak bez jej wprowadzenia kształtowałby się dochód rolniczy osiąganym w tej jednostce. Można byłoby jedynie pokusić się o porównanie dochodu uzyskanego w pierwszym roku analizy, kiedy to zrealizowana inwestycja jeszcze

nie przełożyła się w sposób bezpośredni na uzyskiwane dochody, z tymi dochodami, które uzyskiwano w kolejnych latach funkcjonowania jednostki (tab. 2).

Należy jednak pamiętać, że wysokość dochodu osiągniętego w pierwszym roku analizy związana była z dość korzystnymi tendencjami cenowymi na rynku wieprzowiny, które od tego okresu uległy odwróceniu, oraz z częściową likwidacją stada macior, co nie miało miejsca przy dalszym utrzymywaniu tego kierunku produkcji.

Tabela 2. Dochód rolniczy w gospodarstwie B w analizowanym okresie

Table 2. Farmer's income on farm B in analysed period

Kolejne lata analizy	Wartość w zł
1	46 779,14
2	-17 075,27
3	22 723,76
4	31 890,16

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Own calculations.

W gospodarstwie C badana inwestycja, finansowana w znacznej części preferencyjnym kredytem inwestycyjnym, miała charakter jak najbardziej kompleksowy (modernizacja obory i zakup jałówek). W związku z tym określenie wzrostu dochodu rolniczego na skutek jej wprowadzenia ma charakter jedynie częściowy. Zostało ono skalkulowane na podstawie zwiększenia produkcji mleka i cieląt uzyskiwanych w badanym okresie od zakupionych jałówek. Z kolei ten element inwestycji, jakim była modernizacja budynku, nie przekłada się bezpośrednio na zwiększenie wyniku ekonomicznego, tworzy jedynie lepsze warunki do potencjalnego wzrostu produkcji, a co za tym idzie – także zwiększenia dochodu.

W gospodarstwie D mamy do czynienia ze stosunkowo najmniejszym wymiernym wzrostem dochodu rolniczego, powstałym na skutek zrealizowania zamierzeń inwestycyjnych. Jest to spowodowane tym, że sama inwestycja była działaniem na najmniejszą skalę wśród wszystkich badanych obiektów. Poza tym, jej część stanowił zakup prasy, mającej zastąpić urządzenie podobnego typu, już wyeksploatowane, które zostało sprzedane w 2001 r. Ta część analizowanych działań nie wpłynęła więc bezpośrednio na zmianę wysokości dochodu, a co najwyżej na polepszenie organizacji produkcji.

WNIOSKI

Analiza wielkości dochodu rolniczego uzyskanego w badanych czterech gospodarstwach wskazuje na znaczny jego wzrost na skutek wprowadzenia inwestycji sfinansowanych w głównej części preferencyjnym kredytem inwestycyjnym. W przypadku niezrealizowania tychże zamierzeń inwestycyjnych nastąpiłoby natomiast znaczne obniżenie dochodu. Biorąc pod uwagę fakt, że właściciele dwóch gospodarstw nie byłoby w ogóle w stanie sfinansować analizowanych inwestycji, a w przypadku dwóch pozostałych opóźniłoby to znacznie wprowadzenie opisanych zamierzeń inwestycyjnych w badanym okresie, można stwierdzić, że skorzystanie z tej formy wsparcia rozwoju rolnictwa doprowadziło do znacznego wzrostu poziomu konkurencyjności w badanych jednostkach.

Kredyt spełnił więc właściwie wszystkie pokładane w nim oczekiwania teoretyków ekonomiki rolnictwa. Pozwolił bowiem zarówno na uzyskanie odpowiedniej skali działalności, podniesienie efektywności gospodarstwa, jak i ułatwił proces dostosowawczy gospodarstw do zmieniających się warunków ekonomicznych.

PIŚMIENNICTWO

- Biuletyn Informacyjny Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa 2005, Nr 1.
- Daniłowska A., 1997: Rola kredytów w kształtowaniu dochodów gospodarstw chłopskich. *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, Nr 30.
- Drejerska N., 2004: Wykorzystanie preferencyjnych kredytów inwestycyjnych z linii „Młody Rolnik” na terenie działalności Banku Spółdzielczego w Różanie. Praca magisterska napisana w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych pod kierunkiem prof. dr. hab. Wojciecha Ziętarey, Wydział Ekonomiczno-Rolniczy, Szkoła główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.
- Jarka S., 1997: Wykorzystanie kredytów w gospodarstwach rolniczych. *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, Nr 31.
- Kozioł Z., Lewandowska B., Lewandowski J., 1997: Zmiany w funkcjonowaniu gospodarstw indywidualnych po uzyskaniu kredytów. [w:] Ocena efektywności wykorzystania kredytów na modernizację i restrukturyzację gospodarstw rodzinnych, t. II, Fundacja „Rozwój SGGW”, Warszawa.
- Kulawik J., 1995: Kapitał w rolnictwie. IERGiŻ, Warszawa.
- Kulawik J., 2000: Ograniczenia kredytowe w rolnictwie. Rodzaje, skutki i możliwości ich łagodzenia. *Bank i Kredyt*, Nr 9.
- Kulawik J., 2003: Kredytowanie i finansowanie rolnictwa w przededniu integracji z Unią Europejską. *Bank i Kredyt*, Nr 6.
- Manteuffel R., 1984: *Ekonomika i organizacja gospodarstwa rolniczego*. PWRiL, Warszawa.

INFLUENCE OF INVESTMENTS REALIZED ON THE BASE OF PREFERENTIAL CREDITS ON FARMER'S INCOME ON SELECTED FARMS

Abstract. In the paper there was presented importance of use of investment preferential credits in microeconomic scale, which means results of investments financed by them on the operation of selected farms, especially on their income. Analysis of empirical data was preceded by a short presentation of theoretical aspects conditioning advantages and disadvantages of use of preferential credits. Conducted researches pointed out that with exception of one year of decrease in production and income on one of the analysed farms, there was a significant increase in these categories in the whole researched period.

Key words: investment preferential credit, farmer's income

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 10.06.2005